

10. 8. 2011

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Pohled na vývoj a změnu judikatury Nejvyššího soudu ČR týkající se rozhodčích doložek a postavení arbitrážních center

Dne 11.5. 2011 přijal velký senát Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR sjednocující právní názor, kterým staví najisto v poslední době velice často diskutovanou a také velice často soudy rozdílně řešenou otázku platnosti určitého typu rozhodčích doložek, které zakládají pravomoc rozhodce (či senátu) ad hoc, který má být určen ze seznamu rozhodců či podle pravidel vydaných soukromou obchodní společností, jež pro rozhodce ad hoc zajišťuje administrativně technické zázemí. Cílem tohoto článku není přinést další argumenty pro nebo proti rozhodčímu řízení ad hoc, jako spíše poskytnout čtenáři retrospektivu postoje Nejvyššího soudu ČR k této otázce a malé zamyšlení nad dopadem změny judikatury Nejvyššího soudu ČR v této otázce.

Sjednocující právní názor přijal velký senát NS ČR v rámci usnesení sp. zn. **31 Cdo 1945/2010, ze dne 11.5. 2011**. Velkému senátu bylo řešení této otázky předloženo tříčlenným senátem č. 30, a to vzhledem k tomu, že senát č. 30 dospěl k odlišnému právnímu názoru, než který zaujal NS v rámci rozsudku sp. zn. 32 Cdo 2312/2007, ze dne 21. ledna 2009. Ve věci sp. zn. 32 Cdo 2312/2007 byla rozhodčí doložka obsahující odkaz na pravidla vydaná nikoliv stálým rozhodčím soudem posouzena jako neplatná, přičemž tomuto rozhodnutí předcházelo jiné rozhodnutí NS ČR ze dne 31. července 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008, v němž Nejvyšší soud zaujal zcela odlišný právní názor, když judikoval, že: *„Strany smlouvy si mohou platně dohodnout, že spory vzniklé z jejich smlouvy budou rozhodovány vybraným rozhodcem žalující stranou ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, jenž není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona o rozhodčím řízení a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných takovým soukromým subjektem.“* Velký senát v odůvodnění svého usnesení sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 poukázal na to, že k posouzení dané otázky se vztahují tyto dva rozdílné právní názory. První reprezentuje právě rozhodnutí sp. zn. **32 Cdo 2312/2007**, se kterým je v souladu usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. května 2009, sp. zn. **12 Cmo 496/2008**, které bylo uveřejněno pod č. 45/2010 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek a v němž Vrchní soud zaujal právní názor, že: *„Pokud rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, anebo konkrétní způsob jeho určení, ale jen stanoví, že rozhodce bude určen jednou smluvní stranou ze seznamu rozhodců vedeného právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných touto právnickou osobou, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná pro obcházení zákona.“* Dále Vrchní soud v Praze judikoval, že *„možnost vést seznam rozhodců je umožněna pouze v řízení vedeném u stálého rozhodčího soudu, nikoliv u soukromé společnosti.“* Velký senát se přiklonil k rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, když rozhodl, že **„...jestliže rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na "rozhodčí řád" vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem (a nikoliv pro neurčení rozhodce nebo způsobu, jak má být určen)“**. V závěru svého usnesení dále

stanovil, že se „**odchyluje od právního názoru vysloveného v usnesení téhož soudu ze dne 31. července 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008, podle něhož "strany smlouvy si mohou platně dohodnout, že spory vzniklé z jejich smlouvy budou rozhodovány vybraným rozhodcem žalující stranou ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, jenž není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných takovým soukromým subjektem", neboť - jak již bylo vyloženo - tento názor nesdílí.**“

Příslušná základní právní norma, kterou je zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, nabyla účinnosti dne 1. ledna 1995 a nebyla za dobu své existence významněji novelizována. Celkem tři novely neřešily v žádném ohledu otázku jmenování a činnosti rozhodců ad hoc či tzv. arbitrážních center. V současné době se očekává přijetí významné novely zákona, která má problematickou situaci řešit zejm. ve vztahu k tzv. spotřebitelské arbitráži, nicméně za více než šestnáct let zákonodárce do textu zákona zasáhl velice sporadicky. Rozhodčí řízení se od přijetí zákona stalo velice často užívanou formou alternativního řešení sporů. O to pozorněji sledovala odborná i laická veřejnost přístup obecných soudů k otázce platnosti rozhodčích doložek zakládajících pravomoc rozhodců ad hoc. Právě přístup vyšších soudů k otázce posuzování platnosti rozhodčích doložek měl zásadní dopad na formulaci rozhodčích smluv (nejčastěji v podobě rozhodčích doložek) sjednávaných mezi účastníky právních vztahů.

Nejstarší rozhodnutí NS ČR, které autor tohoto článku našel a které se týkalo otázky platnosti způsobu určení rozhodce v rámci rozhodčí smlouvy, bylo rozhodnutí sp. zn. **32 Odo 95/2006, ze dne 28. března 2007**. Dle odůvodnění citovaného rozhodnutí bylo v předmětné rozhodčí doložce uvedeno, že spor rozhodne „*rozhodčí soud, složený ze tří rozhodců, podle rozhodčího řádu, Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ve Vídni (Kammer der gewerblichen Wirtschaft Wien)*“, přičemž dále bylo sjednáno, že místem řízení je Praha. NS ČR v této věci dospěl k názoru, že přes skutečnost, že neexistuje žádný rozhodčí soud tohoto jména, nemůže mít tato skutečnost vliv na platnost rozhodčí doložky. NS dále uvedl, že „*v případě, že konkrétní rozhodčí smlouva nestanoví způsob určení rozhodců, stanoví jej totiž podpůrně ustanovení § 7 zákona č. 216/1994 Sb., v platném znění, podle něž každá strana jmenuje jednoho rozhodce a tito rozhodci volí předsedajícího rozhodce. Pravidla (postup řízení), kterými se rozhodci mají řídit ve smyslu ustanovení § 19 zákona č. 216/1994 Sb., v platném znění, nejsou podstatnou náležitostí rozhodčí doložky.*“ Porovnáme-li právní názor NS týkající se posouzení platnosti rozhodčí doložky v tomto rozhodnutí s právním názorem velkého senátu z května 2011, je posun v přístupu NS k této otázce markantní.

Otázkou postavení tzv. arbitrážních center se NS zabýval následně v již výše citovaném rozhodnutí č.j. **32 Cdo 2282/2008**, ze dne 31. července 2008, kdy Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí mj. uvedl, že: „**I jiné soukromé subjekty než stálé rozhodčí soudy zřízené ve smyslu ust. § 13 ZRŘ mohou vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodci řídí. Pravidla těchto soukromoprávních subjektů pro určení rozhodců se považují za dohodu obsaženou v rozhodčí smlouvě ve smyslu ust. § 7 odst. 1 ZRŘ.**“ Nejvyšší soud dále uvedl, že „*dovozuje-li žalobce nutnost dohody na jmenovitě určeném rozhodci, není jeho názor správný. Strany se mohou (nikoli musí) dohodnout na určení konkrétních jmen rozhodců. Nevýhodou takové rozhodčí doložky je skutečnost, že od uzavření této doložky do vzniku sporu může uplynout delší doba a nelze vyloučit, že na straně takto jmenovaného rozhodce dojde ke změně poměrů znemožňujících výkon funkce rozhodce. Proto dochází - stejně jako v souzené věci - ve smyslu ust. § 7 odst. 1 ZRŘ k určení mechanismu, jakým způsobem bude určitý rozhodce pro rozhodování v budoucnosti vzniklých sporů vybrán, přičemž závěr, zda se účastníci rozhodnou pro to, že jejich případné spory bude rozhodovat rozhodce (rozhodci) zapsaný v seznamu vedeného u stálých rozhodčích soudů či jiných soukromoprávních subjektů, je ponechán na dohodě stran.*“ V tomto rozhodnutí se NS vyjádřil zcela jednoznačně k možnosti soukromých subjektů vést seznamy

rozhodců či vydávat pravidla, když tuto otázku posoudil kladně.

Ve dvou rozhodnutích č.j. **32 Cdo 3837/2007 ze dne 6. 1. 2009** a č.j. **32 Cdo 2312/2007 ze dne 21. ledna 2009** se NS zabýval otázkou platnosti rozhodčí doložky, podle níž měl spory rozhodovat jediný rozhodce (resp. senát), jmenovaný správcem seznamu ze seznamu rozhodců vedeného Společností pro rozhodčí řízení a. s. podle jednacího řádu Společnosti. NS došel k závěru, že odvolací soud pochybil, když se nedostatečně zabýval otázkou, „zda vůle stran uzavírajících rozhodčí smlouvu, směřovala k dohodě předpokládané ustanovením § 19 odst. 1 ZRŘ, tedy zda skutečně mezi stranami došlo k dohodě o postupu, kterým mají rozhodci řízení vést, a dále zda mezi účastníky došlo k dohodě předpokládané ustanovením § 19 odst. 3 ZRŘ, podle kterého platí, že rozhodčí řízení je ústní, nedohodnou-li se strany jinak. **„Jestliže byl v daném případě podle odvolacího soudu platně sjednán obsah rozhodčí smlouvy odkazem na v ní uvedená pravidla (Jednací řád pro rozhodčí řízení Společnosti pro rozhodčí řízení a.s.), pak se toto ujednání jeví přinejmenším jako neurčité, když jde o pravidla vytvořená pro rozhodčí řízení ad hoc, která nebyla součástí rozhodčí smlouvy, a která na rozdíl od statutů stálých rozhodčích soudů (§ 13 odst. 2 ZRŘ) nebyla uveřejněna v Obchodním věstníku. V tomto směru je tedy důvodná námitka dovolatelky, že na rozdíl od stálých rozhodčích soudů neexistují pravidla pro vydávání řádů rozhodců ad hoc, takže takové pravidlo může být ze strany tohoto rozhodce či rozhodčího soudu libovolně měněno.“** NS proto rozhodnutí odvolacího soudu i soudu prvního stupně zrušil a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení, přičemž soudu prvního stupně uložil, aby se v dalším řízení zaměřil na otázku, zda mezi účastníky skutečně došlo k dohodě o postupu, kterým se má vést řízení. **NS v obou výše uvedených rozhodnutích dle názoru autora tohoto článku ale neoznačil postup arbitrážních center vedoucích k vytváření pravidel či statutů za obcházení zákona**, pouze zdůraznil, že zde neexistují žádná pravidla pro jejich vydávání ve srovnání se stálými rozhodčími soudy a zdůraznil, že soud by měl zkoumat, zda skutečno došlo mezi účastníky k uzavření dohody o postupu v rámci rozhodčího řízení. Podle autora tohoto článku je rozdíl mezi stanoviskem NS v těchto rozhodnutích a právním názorem, že soukromé subjekty nemohou vést vůbec seznam rozhodců či vydávat pravidla pro rozhodčí řízení. Arbitrážní centra na tato rozhodnutí reagovala tak, že svá pravidla včetně jejich změn zveřejňovala na internetu či dokonce v Obchodním věstníku a jejich znění či podpisy na nich ověřovala notářsky tak, aby byla časově jasně zakotvena a arbitrážní centra tak nemohla být nařčena z jejich libovolných změn. Kategorická námitka proti způsobu určení rozhodce se seznamu vedeného soukromým subjektem či proti vedení řízení dle pravidel či statutů vydaných subjektem, který není stálým rozhodčím soudem, zde však nezazněla.

Dne **28. května 2009** vydal Vrchní soud v Praze usnesení č.j. **12 Cmo 496/2008**, ve kterém jednoznačně uvedl, že „*Pokud rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodne ad hoc, anebo konkrétní způsob jeho určení, ale jen stanoví, že rozhodce bude určen jednou smluvní stranou ze seznamu rozhodců vedeného právníkem osobou, která není stálým rozhodčím soudem řízeným ve smyslu § 13 zákona č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných touto právníkem osobou, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná pro obcházení zákona.*“ Dále Vrchní soud v Praze judikoval, že „*možnost vést seznam rozhodců je umožněna pouze v řízení vedeném u stálého rozhodčího soudu, nikoliv u soukromé společnosti.*“ Vrchní soud v Praze se tímto rozhodnutím odchýlil zcela zásadním způsobem od dosavadní praxe NS ČR, když zastal právní názor zcela odlišný od rozhodnutí NS ČR sp. zn. **32 Cdo 2282/2008**, ze dne 31. července 2008. Toto rozhodnutí Vrchního soudu v Praze se stalo široce medializovaným a v lednu 2010 bylo na zasedání Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky rozhodnuto o jeho zařazení do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 45/2010. Tento krok byl pro odbornou veřejnost dle autorova názoru velice překvapivým právě s ohledem na dosavadní judikaturu NS ČR, která byla zcela odlišná. Navíc v době mezi vydáním usnesení Vrchního soudu v Praze č.j. 12 Cmo 496/2008 a rozhodnutím o jeho zařazení do „zelené sbírky“, NS dne **29.9.2009** vydal usnesení č.j. **23 Cdo 5129/2007**, v němž mj. uvedl, že „**Rozhodčí doložka, v níž se**

účastníci dohodli, že rozhodce, jenž bude rozhodovat jejich případné spory vyplývající z leasingové smlouvy, bude vybrán ze seznamu rozhodců vedeného při Asociaci leasingových společností ČR, je platným ujednáním o způsobu určení počtu a osob rozhodců.“ NS v tomto rozhodnutí dále odkázal na rozhodnutí NS č.j. 32 Cdo 2282/2008, ze dne 31. července 2008 a uvedl, že „**nemá důvodu, se od závěru obsaženého v tomto rozhodnutí odchylovat.**“ Přesto však došlo k publikaci rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Význam rozhodnutí kolegia NS publikovat usnesení Vrchního soudu v Praze byl pro praxi veliký. Nižší soudy však v těchto věcech nadále rozhodovaly velice rozdílně. Nejednoznačnost celé situace byla umocněna tím, že přes zařazení usnesení Vrchního soudu v Praze do „zelené“ sbírky, došlo ze strany NS náledně k vydání několika rozhodnutí, která jsou v rozporu s citovaným názorem Vrchního soudu v Praze.

Jednalo se o rozhodnutí č.j. **23 Cdo 4895/2009**, ze dne **28.4. 2010**, ve kterém se NS zabýval rozhodčí doložkou, v níž se účastníci dohodli, že veškeré majetkové spory a nároky vzniklé v souvislosti s uzavřenou leasingovou smlouvou budou rozhodovány podle právních předpisů platných v ČR rozhodcem vybraným žalující stranou ze seznamu rozhodců vedeného při Asociaci leasingových společností ČR, nerozhodne-li se pronajímatel (žalovaná), že svůj nárok uplatní u věcně a místně příslušného soudu dle občanského soudního řádu. NS předmětnou rozhodčí doložku shledal platnou, když mj. uvedl, že na tento závěr nemůže mít vliv okolnost, že v rozhodčí doložce byl uveden dřívější název subjektu, z jehož seznamu měl být vybrán rozhodce. Opět se zde tedy jednalo o situaci, kdy strana sporu zvolila rozhodce ze seznamu vedeného soukromým subjektem. V rozporu s publikovaným názorem Vrchního soudu v Praze jej NS však posoudil jako platně sjednanou.

Ve sporu č.j. **23 Cdo 2672/2008**, ze dne **29.4. 2010** se NS zabýval otázkou platnosti rozhodčí doložky, kterou si účastníci sjednali, že "veškeré spory vzniklé z této smlouvy anebo v souvislosti s ní budou rozhodovány v rozhodčím řízení podle českého práva" s tím, že "počet i osoby rozhodců určí generální sekretář Asociace realitních kanceláří Čech, Moravy a Slezska, který též jmenuje nového rozhodce, jestliže se určený rozhodce vzdá funkce nebo nemůže činnost rozhodce vykonávat". I v tomto případě NS uzavřel, že rozhodčí doložka byla sjednána platně.

Ve věci č.j. **23 Cdo 1201/2009**, ze dne **29.6. 2010** se NS opět zabýval rozhodčí doložkou Asociace realitních kanceláří, kdy stejně jako v předchozím rozhodnutí rozhodl tak, že rozhodčí doložka byla sjednána platně.

V rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, č.j. 5 Cmo 284/2010-102, ze dne 11. ledna 2011, ve kterém Vrchní soud v Praze jako soud druhého stupně posuzoval platnost rozhodčí doložky arbitrážního centra Správa rozhodčích řízení a veřejných zakázek, s.r.o. dospěl k názoru, že rozhodčí doložka byla platně sjednána. V odůvodnění svého rozhodnutí Vrchní soud v Praze uvedl, že se zcela ztotožňuje se závěrem soudu prvního stupně, který „*učinil podrobný rozbor závěrů rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, vydaného pod sp. zn. 32 Cdo 2282/2008 ze dne 31. července 2008 a rovněž rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2682/08 ze dne 31. července 2008, který závěry Nejvyššího soudu ČR, obsažené ve výše uvedeném rozhodnutí označil za konformní s judikaturou Ústavního soudu týkající se autonomie vůle a svobody individuálního jednání. Nejvyšší soud zejména dovodil, že i jiné soukromé subjekty než stálé rozhodčí soudy zřízené ve smyslu § 13 zákona č. [216/1994 Sb.](#) mohou vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodci řídí.*“ Tato rozhodnutí autor uvádí pro dokreslení, jak obtížně se názor Vrchního soudu v Praze publikovaný v „zelené“ sbírce dostával do praxe, kdy až do března roku 2011 se neodrazil v judikatuře NS a dokonce i Vrchní soud v Praze se od tohoto názoru ve výše uvedeném rozhodnutí odklonil.

Výkladově velice problematickými rozhodnutími jsou dle autorova názoru rozhodnutí sp. zn. **23 Cdo 4112/2009**, ze dne **23.2.2011** a dále sp. zn. **23 Cdo 4743/2010**, ze dne **23.3.2011**. Závěry, které

NS v obou případech učinil, jsou téměř identické. Např. ve sporu sp. zn. 23 Cdo 4743/2010 se NS zabýval otázkou platnosti rozhodčí doložky, kdy se účastníci dohodli, že "veškeré případné spory vzniklé mezi nimi ve vztahu upraveném touto smlouvou a nebo v souvislosti s ní, budou rozhodovány v rozhodčím řízení ve smyslu zákona 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů podle právního řádu České republiky a jednacího řádu pro rozhodčí řízení Č. A. R. na základě písemných podkladů a vyjádření stran, bez nařízení ústního jednání, a to jediným rozhodcem. Rozhodce bude jmenován ze seznamu rozhodců vedených při Č. A. R. správcem tohoto seznamu." NS v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že ustanovení § 7 zákona dává stranám mj. možnost, namísto určení osoby (osob rozhodců) v rozhodčí smlouvě, dohodnout způsob určení osoby rozhodce, popř. způsob určení jejich počtu. „**Strany se tak mohou zásadně shodnout, že rozhodce může být vybrán sjednaným způsobem např. ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, např. zájmovým sdružením a že použijí v rozhodčím řízení pravidla vydaná tímto subjektem (§ 19 odst. 1 ZRŘ - strany jsou oprávněny dohodnout ses na postupu vedení řízení).** Jinak řečeno není v rozporu s uvedenými ustanoveními zákona o rozhodčím řízení, aby si strany sjednaly a součástí rozhodčí smlouvy učinily ujednání, že výběr rozhodce bude proveden z takto vedeného seznamu rozhodců stranami sporu nebo pověřenou osobou (**viz též např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008**).“ Dále však NS shledal, že v daném případě nejde pouze o situaci, kdy si strany v souladu s ustanovením § 7, popř. § 19 ZRŘ sjednaly, že rozhodce bude vybrán ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, popřípadě že použijí pravidel týkajících se postupu řízení vydaných takovým subjektem. „Je zřejmé, že v rozhodčí doložce je odkazováno na subjekt, který není stálým rozhodčím soudem, a proto pro něho nevyplývá oprávnění vydat Pravidla a jmenovat rozhodce ze seznamu jím vedeného, včetně sazebníku odměn a náhrad. Vzhledem k tomu je nutné dospět k závěru, že sjednání rozhodčí doložky s uvedeným obsahem je neplatné podle § 39 občanského zákoníku pro obcházení ustanovení § 13 zákona (viz též rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 45/2010).“ NS tak sice aprobejuje na jednom místě možnost smluvních stran vybrat si (či prostřednictvím pověřené osoby) zvoleným způsobem rozhodce ze seznamu vedeného soukromým subjektem či použít pravidla soukromým subjektem vydaná, ale současně NS nepřiznává oprávnění takovému soukromému subjektu seznam vést či pravidla vydat a jmenovat rozhodce.

Posledním autorovi známým rozhodnutím NS je již v úvodu popisované rozhodnutí **sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, ze dne 11.5. 2011**, obsahující stanovisko velkého senátu.

Z výše učiněného rozboru autorovi známých rozhodnutí NS ČR vyplývá, že právní názor, ke kterému se přiklonil velký senát v květnu 2011, a kterým se odklonil od rozhodnutí ze dne 31. července 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008, lze v praxi NS ČR zaznamenat nejdříve v rozhodnutích sp. zn. 23 Cdo 4112/2009 ze dne 23.2.2011 a dále sp. zn. 23 Cdo 4743/2010 ze dne 23.3.2011. Je pravdou, že Občanskoprávní a obchodní kolegium NS již v lednu 2010 schválilo k zařazení do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek usnesení Vrchního soudu v Praze, ze kterého nyní velký senát NS vyšel, ale v samotné rozhodovací praxi NS tento právní názor nedošel dle autorova názoru až do února 2011 praktické pozitivní odezvy, což nijak neprospělo právní jistotě účastníků právních vztahů. To se ostatně projevovalo na rozhodování nižších soudů, které při posuzování otázky platnosti sjednaných rozhodčích postupovali různě, když autor tohoto článku zaznamenal v praxi ve zcela identickém případě různý přístup nejenom v rámci jednoho soudu, ale dokonce v osobě jednoho samosoudce. O předvídatelnosti soudního rozhodnutí tak zde nemohlo být ani řeči.

Ústavní soud ČR opakovaně ve svých nálezech (sp. zn. III. ÚS 613/06, sp. zn. III. ÚS 117/07, II. ÚS 635/09, III. ÚS 1275-10) vyslovuje prioritu hodnoty stálosti judikatury a předvídatelnosti soudního rozhodování. V nálezu sp. zn. **Pl. ÚS 11/02** zformuloval ÚS obecná hlediska vůči vlastní judikatuře dopadající na overruling: "Nemá-li se sám Ústavní soud jako ústavní orgán, tj. orgán veřejné moci,

dopouštět libovůle, jejímuž zákazu je sám také podroben, neboť i Ústavní soud, či právě on, je povinen respektovat rámeček ústavního státu, v němž je výkon libovůle orgánům veřejné moci striktně zapovězen, musí se cítit vázán svými vlastními rozhodnutími, která může svou judikaturou překonat jen za určitých podmínek. Tento postulát lze přitom charakterizovat jako podstatnou náležitost demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Ústavy). První možností, kdy Ústavní soud může překonat vlastní judikaturu, je změna sociálních a ekonomických poměrů v zemi nebo změna v jejich struktuře, anebo změna kulturních představ společnosti. Další možností je změna či posun právního prostředí tvořeného podústavními právními normami, které v souhrnu ovlivňují nahlížení ústavních principů a zásad, aniž by z nich ovšem vybočovaly, a především neomezují princip demokratické právní státnosti (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR). Další možností pro změnu judikatury Ústavního soudu je změna, resp. doplnění těch právních norem a principů, které tvoří závazná referenční hlediska pro Ústavní soud, tj. takových, které jsou obsaženy v ústavním pořádku ČR, nejde-li samozřejmě o změny odporující limitům stanoveným čl. 9 odst. 2 Ústavy, tj. nejde-li o změny podstatných náležitostí demokratického právního státu." Promítnutí uvedených kautel obsahuje řada nálezů Ústavního soudu, obsahujících podmínky, jež je nutné vyžadovat pro změnu právního názoru obecných soudů. ÚS vyslovil názor, že judikatura nemůže být strnulá a nemůže zůstat bez vývoje. Uvedl, že není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována, ale i měněna. V nálezu **III. ÚS 1275-10** ÚS avšak konstatuje, že „každá změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolání i k sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem **jevem ve své podstatě nežádoucím**, neboť takovouto změnou zjevně je narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána.“ V nálezu sp. zn. **IV. ÚS 2170/08** pak Ústavní soud rozvedl obsah materiálních podmínek pro overruling: „Dokonce i kdyby takovéto procedury nebyly pro uvedené případy pozitivním právem zakotveny, nic by to neměnilo na povinnosti soudů přistupovat ke změně judikatury **nejen opatrně a zdrženlivě** (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), **ale též s důkladným odůvodněním takového postupu**; jeho součástí nezbytně by mělo být **přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak**. Posouzení kolize mezi hodnotou soudcovského dotváření práva na straně jedné a hodnotou právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování na straně druhé musí vycházet ze zásady proporcionality. Jeho obsahem musí být pečlivé vážení negativních dopadů změny právního názoru soudů, promítajících se v zúžení možností uplatnění subjektivního práva pro účastníky řízení konajících v dobré víře v existenci práva, daného soudy ustálenou interpretací zákona. **Jeho obsahem zároveň musí být i zohlednění společenské naléhavosti takovéto změny. Tyto úvahy soudu musí být transparentně předestřeny veřejnosti.**“

Je zcela bezesporu, že právní úprava rozhodčího řízení si zaslouží novelizaci. O problémech, se kterými se rozhodčí řízení dnes potýká zejména ve spotřebitelských sporech, bylo již popsáno mnoho stran a ještě mnoho stran popsáno bude. Diskuze vedená na toto téma v řadách odborné veřejnosti již před delší dobou hranice odborného fóra překročila a rozhodčí doložka se stala známým pojmem i v řadách laické veřejnosti. Autor tohoto příspěvku se nestaví do role nekritického zastávce rozhodčího řízení v podobě, v jaké je známe dnes. **Otázka, kterou si autor klade, je, zda vyšší soudy dostatečně zvážily negativní dopady, které změna právního názoru v otázce rozhodčích doložek přinese a zda se jednalo skutečně slovy Ústavního soudu o nezbytný případ opodstatňující překročení principu předvídatelnosti?**

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely zákona o rozhodčím řízení odhaduje počet vydaných rozhodčích nálezů za rok 2009 číslem 100.000. Jedná se o poměrně vysoké číslo. Ještě problematičtější, ne-li přímo nemožným úkolem, by bylo zjistit celkový počet sjednaných

rozhodčích doložek. Avšak vzhledem k tomu, že počet rozhodčích nálezů za rok 2009 dosahuje dle odhadů čísla 100.000, lze bez přehánění prohlásit, že počet sjednaných rozhodčích doložek dosahuje jenom za rok 2009 několika stovek tisíc či spíše řádově milionů případů (za předpokladu, že u rozhodce skončil jeden případ z deseti, kde byla sjednaná rozhodčí doložka, by šlo o 1,000.000 rozhodčích doložek za rok 2009). Změna judikatury vyšších soudů tak postihuje nesporně obrovské množství právních vztahů s obrovskou ekonomickou hodnotou, které činí značně nestabilními. Tyto právní vztahy byly utvářeny účastníky také (ne-li zejména) v dobré víře a s ohledem na tehdejší pohled vyšších soudů, kterou reprezentuje např. výše popisované rozhodnutí NS sp. zn. 32 Cdo 2282/2008. Vzhledem k tomu činili účastníci těchto právních vztahů rozhodnutí ovlivňující jejich současné postavení, např. zda rozhodčí doložku do smluv vůbec začlenit, jak rozhodčí doložku správně formulovat, zda v případě sporu ze smlouvy doložku obsahující žalovat k soudu obecnému nebo k rozhodci (a zda tedy investovat často nemalé částky za poplatek za rozhodčí řízení či právní zastoupení), žalovaná strana se musela rozhodnout, jak postaví svoji obranu a zda se podrobí pravomoci rozhodce nebo vznesе námitku neplatnosti rozhodčí doložky, zda podá žalobu na zrušení rozhodčího nálezu atd. Ve výčtu těchto jednotlivých rozhodnutí účastníků právních vztahů bychom mohli pokračovat dál až třeba k řízení vykonávacímu. Mnoho soudních řízení např. o zrušení rozhodčího nálezu bylo zahájeno v době, kdy vyšší soudy aplikovaly původní právní názor, nicméně do podoby konečného rozhodnutí se již promítne nový.

To vše měl Ústavní soud na paměti při formulaci kautel, kterými by se měly vyšší soudy řídit při změně své judikatury. Vyšší soudy tedy měly v těchto svých přelomových rozhodnutích klást důraz nejenom na preciznost formulace nového právního názoru, ale také na neméně precizní vysvětlení, proč se jejich názor oproti původní judikatuře mění a odchyluje a proč tuto změnu neponechávají na zákonodárci. Právě absenci těchto náležitostí změny dosavadní rozhodovací praxe lze dle autora tohoto příspěvku Nejvyššímu soudu ČR vytknout. V rozhodnutí velkého senátu lze najít pouze následující stručné odůvodnění, proč se NS rozhodl k odchýlení od původního právního názoru: *„Nejvyšší soud se však ve své sjednocovací rozhodovací činnosti staví na názor, dle něž není možno pomocí zásady smluvní autonomie negovat v těchto případech zákonu odporující ujednání rozhodčí doložky, u níž lze dovozovat v zásadě zřetelnou snahu poškodit "slabšího" účastníka závazkového vztahu. Demokratický a právní stát totiž nemůže rezignovat na ochranu práv a oprávněných zájmů, které by mohly být ohroženy v řízení alternativním k soudnímu.“* NS tak ve sjednání tohoto typu doložky spatřuje situaci, kdy jde o snahu poškodit „slabšího“ účastníka právního vztahu a kdy *„jde o zjevné nastavení podmínek vzbuzujících důvodné pochybnosti o perspektivě nezávislého a nestranného řešení sporů.“* Stejnou argumentaci bylo možné ze strany představitelů soudů zaznamenat i v médiích. Názor NS samozřejmě nezbyvá než hodnotit jako silně paušalizující[1] a zasahující do samotné koncepce zákona o rozhodčím řízení. Důvodem NS je tak snaha chránit zejména spotřebitele, což je ale problematika velice široká. Nelze než uzavřít, že krokem NS se tato problematika stejně neřeší za situace, kdy právní úprava zůstává nezměněna.[2] Pokud se jedná tedy o skutečný důvod pro změnu právního názoru NS, nejedná se ale tím pádem o natolik širokou a fundamentální otázku, že její řešení musí být ponecháno spíše na zákonodárci, který je schopen komplexní úpravy a nikoliv jen ojedinělého zásahu? Nota bene v situaci, kdy se novela zákona včetně otázky spotřebitelské arbitráže v současné době intenzivně řeší? Zvážil NS dobře klady svého rozhodnutí s ohledem na závažnost takového zásahu do bezpočtu právních vztahů, do zásady předvídatelnosti soudních rozhodnutí a jistoty v právních vztazích jako takové? Pokud se na jeho rozhodnutí podíváme očima výše uvedených závěrů Ústavního soudu, dospějeme k názoru, že pravděpodobně nikoliv.

JUDr. Jiří Kos, MSc.

[1] otázkou podjatosti rozhodců se zabýval Ústavní soud v usnesení III. ÚS 1208/10, ve kterém uvedl, že: „Z podstaty věci totiž plyne, že pokud stěžovatelka napadá celkový systém výběru rozhodců ze seznamu vedeného Asociací leasingových společností České republiky z důvodu, že rozhodci z ekonomických důvodů mají rozhodovat tendenčně, a to ve prospěch leasingových společností, pak by mohly vznikat (obecně) pochybnosti o nepodjatosti rozhodců až v případě, že by zde existovaly konkrétní skutečnosti, které by nasvědčovaly této hypotéze. V opačném případě jde o pouhé vyjádření nesouhlasu s rozhodčí doložkou, jež však byla - jak obecné soudy uzavřely - platně sjednána. Tyto skutečnosti stěžovatelkou však doloženy (a ani tvrzeny) nebyly.“ Z toho vyplývá, že na podjatost rozhodce nelze usuzovat pouze ze systému výběru, ale z konkrétních skutečností.

[2] Jenom pro dokreslení, nesmíme zapomenout, že NS nezakazuje dohodu stran na konkrétně jmenovaném rozhodci ad hoc.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)